

Türkiye Bağcılığının Genel Durumu

Arif SEMERCİ¹ Tuğçe KIZILTUĞ¹ Ahmet Duran ÇELİK¹ Mehmet Ali KIRACI²

¹ Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Böl., 31400, Hatay

² GTHB, Tekirdağ Bağcılık Araştırma İstasyonu Müdürlüğü, 59000, Tekirdağ

Özet

Türkiye, bağ alanı ve üzüm üretiminde dünyanın önemli ülkeleri arasında yer almaktadır. İklim koşullarının ve yetiştirme şartlarının uygunluğu nedeniyle bağcılık ülke genelinde birçok üreticinin geçim kaynağı oluşturmaktadır. 2012 yılı verilerine göre Türkiye, bağ alanlarında dünya genelinde 5. sırada, üzüm üretiminde ise 6. sırada yer almaktadır. İstatistiki veriler 1990-2013 yılları arasında Türkiye'nin sahip olduğu bağ alanlarında yaklaşık %20'lik bir azalma olduğunu göstermektedir. Türkiye bağcılığında en fazla üretim alanına sahip bölge %35'lik pay ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Ülke genelinde bağ alanı açısından en büyük payı ise %29 ile Manisa ili almaktadır. Türkiye, yaklaşık olarak üzüm üretiminin %5'lik kısmını ihraç edebilmektedir. Ülkenin dış pazara konu üzüm çeşitleri ise sınırlı sayıdadır. Bu durum dünya üzüm üretiminde söz sahibi ülkelere göre Türkiye'nin üzüm ihracatından istenilen düzeyde gelir elde edemediğini ortaya koymaktadır. Yeni bağ tesis etmek oldukça yüksek maliyetli bir yatırım gerektirmektedir. Ancak Türkiye'nin üzüm üretiminin geliştirilmesine yönelik olarak uygulanan spesifik bir destekleme politikası yoktur. Bununla birlikte ülkede üzüm üreticilerine yönelik bir tarımsal örgütlenme yapısı olmamakla birlikte, üzüm ve üzüm ürünlerinin pazarlanmasına yönelik dış ticaret politikası da bulunmamaktadır. Dolayısıyla böyle bir yapı ülkede bağ alanlarının daralmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmada dünyada ve Türkiye'de bağ alanları ve üzüm üretimi bakımından son 20 yıllık dönemde geçirmiş olduğu değişim incelenmiş, Türkiye'nin üzüm üretimine katkıları bakımından bölgeler ve iller bazında değerlendirme yapılmış, bağcılığa yansıyan tarımsal destekler birim fiyatlar bazında verilmiş, yeni bağ tesisi kurulumu ve yıllık bağ bakım maliyeti Trakya bölgesi özelinde değerlendirilmiştir. Çalışma sonunda üzüm üretiminde ülke genelinde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağcılık, Destekleme, Türkiye.

General Overview of Viticulture in Turkey

Abstract

Turkey is one of the most important countries for vineyard areas and grape production. Due to ideal climatic conditions and suitable growing circumstances, viticulture is an income source for many farmers across the country. According to 2012 data, Turkey is 5th in vineyard areas and 6th in grape production in the world. Turkey's vineyard areas have decreased 20% between 1990-2013. The largest vineyard area in Turkey is Southeastern Anatolia with a %35 share. Manisa province has a 29% share in country's vineyard areas by itself. Although Turkey exports 5% of its total grape production, due to a limited grape variety, Turkey can't get enough income from grape exporting. Vineyard areas are diminishing due to the absence of an organizational structure for farmers who are growing grapes, and a lack of a specific subsidy policy and proper marketing policies for foreign trade.

In this study, changes in the world's and Turkey's vineyard areas and grape production were examined for last 20 years. Amounts of subsidies for vineyards were stated and vineyard foundation and maintenance costs were evaluated in conditions of Thrace region. In the end of the study various solutions were given in order to solve some of the problems of viticulture in Turkey.

Key Words: Viticulture, Subsidy, Turkey.

Giriş

Türkiye'nin bitkisel üretiminde bağcılık sektörü önemli bir yere sahiptir. Uygun ve elverişli yetiştirme olanaklarına sahip olan Türkiye'de bağcılık eski ve köklü bir kültüre sahiptir. Üzüm, iklim ve toprak yönünden fazla seçici olmaması ve alternatif değerlendirme olanaklarına sahip olması nedeniyle dünyada ve Türkiye'de yaygın kültür bitkilerinden biridir.

Asma, diğer meyvelerle kıyaslandığında en fazla çeşide sahip olan türlerden biridir. Dünyada 10000'nin üzerinde üzüm çeşidi olduğu tahmin edilmektedir. Dünya yaş üzüm üretimi yaklaşık 7500000 hektar alanda gerçekleştirilmekte olup, üretim miktarı, iklim şartlarına bağlı olarak değişmekle birlikte, yıllık 65000000 ton civarında seyretmektedir. Dünya üzüm üretimi kuru, şaraplık, sofralık ve taleplere bağlı olarak farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Üretilen üzümlerin her yıl yaklaşık olarak 800000 tonluk kısmı kurutularak değerlendirilirken, üretiminin %64.3'ü şaraba işlenmekte, %7.6'sı kurutmalık ve %20.9'u ise sofralık olarak değerlendirilmektedir (Nazlı, 2007).

2013 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'de yaklaşık 470000 hektar alanda 4 milyon ton civarında üzüm üretimi gerçekleştirilmiştir. Türkiye, dünya üzüm üretiminde 6. sırada yer almaktadır. Üretilen üzümün yaklaşık %63'ü çekirdekli, %37'si ise çekirdeksiz üzümlerden oluşmaktadır Türkiye, asmanın anavatanı olması nedeniyle 1200'ün üzerinde üzüm çeşidine sahiptir. Üretilen üzümlerin yaklaşık %30'u sofralık, %37'si kurutmalık, %30'u pekmez, pestil, sucuk, şıra ve %3'ü de şaraplık olarak değerlendirilmektedir (Nazlı 2007). Sofralık çeşitlerin en yaygın olanları Çavuş,

Hazıfali, Müşküle ve Razakı'dır. Razakı ve Çavuş çeşitlerine Türkiye'nin hemen hemen her yerinde rastlanır. Kurutmalık üzüm çeşitleri; Yuvarlak çekirdeksiz (çoğu ihracatta kullanılır), Sultani Çekirdeksiz ve Besni'dir. Şaraplık ve şıralık üzüm çeşitleri ise; Cabernet Sauvignon, Semillon, Kalecik Karası ve İzabella'dır (Anonim 2014a).

Üzüm, yetiştirme şartlarının kolay olması ve hemen hemen her bölgede üretiminin yapılması nedeniyle birçok ailenin geçim kaynağını oluşturmaktadır. Türkiye'de bağcılık sektörü ile uğraşan işletmeler genellikle küçük işletmeler grubunda yer almaktadır (Anonim 2014a).

TÜİK 2011 yılı verilerine göre Türkiye'de tarımsal üretim değerinin %54'ü bitkisel üretimden, %46'sı ise hayvansal üretimden elde edilmiştir. Tarımsal üretim sonucunda elde edilen bitkisel üretim değeri 88.9 milyar TL olup, bunun 27.7 milyar TL'si (%31) meyve, içecek ve baharat bitkileri ürün grubu oluşturmaktadır. Bu ürün grubu içerisinde üzümün payı 3.6 milyar TL olup, %13'lük bir paya sahiptir. Toplam bitkisel üretim miktarı ise 139.2 milyon ton olup, bunun 18.4 milyon tonluk kısmını meyve, içecek ve baharat bitkileri ürün grubu oluşturmaktadır. Bu ürün grubunda üzümün payı 4.2 milyon ton ile %23 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'de bağcılık sektörünü teknik yönleriyle ele alan çalışmaların sayısı fazla olmasına rağmen, bağcılığın ekonomik yapısına ağırlık veren çalışmaların sayısı sınırlı düzeyde kalmıştır. Bağcılık sektörünü ekonomik boyutuyla inceleyen çalışmalardan bazıları özet olarak aşağıda verilmiştir.

Aktaş (2002) yaptığı çalışmada, Türkiye'nin dış ticarete kuru üzüm haricinde

diğer üzüm çeşitlerine aynı önemin gösterilmemesinin sebebini pazarlanabilir dayanıklı üzümlerin yetiştirilmemesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Çalışmada, Avrupa'daki üzüm pazar potansiyelinin yetiştirilen çeşitlerin uygun olmamasından dolayı değerlendirilemediği bildirilmektedir. Duran (2003) çalışmasında Türkiye'nin önemli üzüm üreticisi ülkeler arasında yer almasına rağmen aynı başarıyı ürünün iç ve dış pazarlamasında gösteremediğini ortaya koymuştur. Delice (2003) ise çalışmasında Türkiye'nin önemli ihraç çeşidi olan bazı üzüm çeşitlerinin dış pazara sunulması yerine iç pazarda tüketildiğini ve bu durumun da bağcılık sektöründe maddi kayıplara yol açtığını ortaya koymuştur. Aynı araştırmacı çalışmasında Türkiye'nin hangi üzüm çeşitlerini hangi pazara, ne zaman ve hangi miktarlarda pazarlanacağına ilişkin ayrıntılı bir pazarlama stratejisinin olmadığını da vurgulamıştır. Nazlı (2007) yürütmüş olduğu araştırmada, üzümün en başta Ege Bölgesi üreticileri olmak üzere Türkiye'nin önemli geçim kaynaklarından biri olduğunu, daha çok kuru üzüm ve sofralık üzümlerin ihraç edildiğini ve kuru üzümün yaş üzüme oranla daha fazla gelir sağladığını belirtmiştir. Yapılan çalışmada üretilen üzümlerin, işlenerek ve ürün çeşitliliğinin artırılarak pazarlanması halinde, ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada; üretim alanı ve üretim miktarı verilerine dayanılarak Dünyada ve Türkiye'de bağcılık sektörünün mevcut durumu incelenmiş, Türkiye'nin ithalat ve ihracat verileri ortaya konulmuş, ülke bağcılığına yönelik verilen desteklerle birlikte ortalama üzüm maliyeti ortaya konulmuştur. Çalışma sonunda Türkiye'de yürütülen bağcılık faaliyetlerinde üretimden satış aşamasına kadar karşılaşılan sorunlar genel hatlarıyla ele alınarak çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Materyal ve Yöntem

Çalışmada kullanılan temel veriler Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan (GTHB) elde edilmiştir. Üzüm maliyetine ilişkin tabloların hazırlanmasında ise GTHB'na bağlı Tekirdağ Bağcılık Araştırma İstasyonu Müdürlüğü kayıtlarından yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında konu ile ilgili daha önce hazırlanmış olan makaleler ve raporlar ile kongre kitaplarından faydalanılmıştır. Desteklemeye ilişkin veriler 2013 yılında yayımlanan Resmi Gazete'den alınmıştır. Çalışmada, üzüm ile ilgili olarak 1990-2013 yılını kapsayan döneme ait ithalat ve ihracat değerleri verilmiş, ülkenin üzüm üretim alanı ve üretim miktarında 1990-2012 dönemine ait veriler dikkate alınmıştır. Çalışma kapsamında hazırlanan tablolarda oran ve indeks değerleri kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Dünyada bağ alanları ve üzüm üretimi

2012 yılı FAO verilerine göre 1970 - 2012 yılları arasındaki dönemde dünyada üzüm üretim alanları %23.23 oranında azalmıştır. Üzüm üretim alanlarındaki gerilemeye rağmen, üzüm üretim miktarı aynı dönemde %19.88'lik bir artış göstermiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1: Dünyadaki bağ alanları (ha) ve üzüm üretim miktarları (ton).

Table 1: Vineyard areas (ha) and grape production in the world (tons).

Yıllar Years	Bağ Alanı (ha) Vineyard Areas	İndeks (*) Index	Üretim Miktarı (ton) Production	İndeks (*) Index
1970	9089699	100.00	55941658	100.00
1980	9217058	101.40	66493546	118.86
1990	7971499	87.70	59746687	106.80
2000	7338167	80.73	64847901	115.92
2005	7366494	81.04	67406418	120.49
2010	7083946	77.93	67460130	120.59
2011	7051098	77.57	69992067	125.12
2012	6969373	76.67	67067129	119.89

Kaynak: FAO istatistik veri tabanı, 2014.

(*): 1970=100

Dünya üzüm üretiminde söz sahibi ülkeler Çizelge 2’de gösterilmiştir. 2012 yılı FAO verilerine göre dünyada bağ alanı en fazla olan ülke İspanya, üzüm üretim miktarı en yüksek ülke ise Çin’dir. Türkiye ise dünya

bağ alanlarında %6.63’lük pay ile 5. sırada, üzüm üretim miktarında ise %6.38’lik pay ile 6. sırada yer almıştır (Çizelge 2).

Çizelge 2: Dünya bağ alanlarında (ha) ve üzüm üretim miktarında (ton) ilk 10 ülke.

Table 2: First 10 countries in vineyard areas (ha) and grape production (ton) in the world.

Dünya Bağ Alanları Vineyard Areas in the World				Dünya Üzüm Üretim Miktarı Grape Production in the World			
Sıra No No	Ülkeler Countries	Bağ Alanı (ha) Vineyard Areas	Oran (%) Rate	Sıra No No	Ülkeler Countries	Üretim Miktarı (ton) Production	Oran (%) Rate
1	İspanya	943000	13.53	1	Çin	9600000	14.31
2	Fransa	760805	10.92	2	ABD	6661820	9.93
3	İtalya	696756	10.00	3	İtalya	5819010	8.68
4	Çin	600000	8.61	4	Fransa	5338512	7.96
5	Türkiye	462296	6.63	5	İspanya	5238300	7.81
6	ABD	389349	5.59	6	Türkiye	4275659	6.38
7	Arjantin	220000	3.16	7	Şili	3200000	4.77
8	İran	215000	3.08	8	Arjantin	2800000	4.17
9	Şili	204000	2.93	9	İran	2150000	3.21
10	Portekiz	179500	2.58	10	Güney Afrika	1839030	2.74
Toplam (İlk 10 Ülke) Total (First 10 countries)		4670706	67.02	Toplam (İlk 10 Ülke) Total (First 10 countries)		46922331	69.96
Toplam (Dünya) Total (World)		6969373		Toplam (Dünya) Total (World)		67067129	

Kaynak: FAO,2012.

Türkiye’de bağ alanları ve üzüm üretimi

Dünya üzüm üretiminde söz sahibi ülkeler arasında yer alan Türkiye’nin yıllar itibariyle bağ alanı ve üzüm üretim miktarı Çizelge 3’te verilmiştir. 1990-2013 yıllarına ilişkin veriler incelendiğinde, 23 yıllık dönemde Türkiye’nin bağ alanı %19.17 oranında gerileme gösterirken, aynı dönemde üzüm üretim miktarı %14.61 düzeyinde artış göstermiştir.

Çizelge 3: Türkiye’de bağ alanları (ha) ve üzüm üretim miktarı (ton).

Table 3: Vineyard areas (ha) and grape production (ton) in Turkey.

Yıllar Years	Bağ Alanı(ha) Vineyard Areas	İndeks (*) Index	Üretim Miktarı (ton) Production	İndeks (*) Index
1990	580000	100.00	3500000	100.00
2000	535000	92.24	3600000	102.86
2005	516000	88.97	3850000	110.00

2010	477786	82.38	4255000	121.57
2011	472545	81.47	4296351	122.75
2012	462296	79.71	4234305	120.98
2013	468792	80.83	4011409	114.61

Kaynak: TÜİK, 2014. Bitkisel Üretim Verileri.

(*): 1990=100

Türkiye’de üzüm üretimin bölgelere göre dağılımı ise şöyledir: Güneydoğu Anadolu Bölgesi %35.04, Ege Bölgesi %27.48, Akdeniz Bölgesi %16.65, İç Anadolu Bölgesi %11.39, Marmara Bölgesi %4.48, Doğu Anadolu Bölgesi %2.92 ve Karadeniz Bölgesi %2.04 (TÜİK 2014).

Türkiye’nin üzüm üretiminde en fazla paya sahip ilk beş ili Çizelge 4’te verilmiştir. Bu iller Türkiye bağ alanlarının %51.9’unu, üzüm üretiminin, ise %40’ını oluşturmaktadır. Üzüm üretiminde ilk sıraları paylaşan iller sırasıyla Manisa, Denizli, Mersin, Kahramanmaraş ve Mardin’dir. İlk sırada yer alan Manisa ili Türkiye bağ alanlarının yaklaşık %29’unu, üretim miktarının da %16’sını oluşturmaktadır.

Çizelge 4: Türkiye’de üzüm üretiminde ilk 5 şehir (2013).

Table 4: First 5 provinces in grape production in Turkey.

Sıra No No	İller Provinces	Üretim Alanı (ha) Production Areas	Oran (%) Rate	Üretim Miktarı (ton) Production	Oran (%) Rate
1	Manisa	115634.6	28.83	744987	15.89
2	Denizli	31815.0	7.93	327988	7.00
3	Mersin	25057.0	6.25	203070	4.33
4	Kahramanmaraş	21524.9	5.37	332673	7.10
5	Mardin	14536.5	3.62	279800	5.97
Toplam (ilk 5 şehir) Total (First 5 provinces)		208568.0	51.99	1888518	40.28
Toplam (Türkiye) Total (Turkey)		401140.9	100.00	4687922	100.00

Kaynak: TÜİK, 2014

Bağ tesis maliyeti

Bağda üretimin ve kalitenin artırılması; yüksek verimli çeşitlerin kullanılması, bağ tesis şekli, toprak işleme, bakım, gübreleme, sulama ve zararlılarla mücadele gibi çeşitli girdilerin yanında, bağda kullanılacak tarım alet ve makineleri ile traktörlerin iyi tanınmasına ve optimum kullanılmasına bağlıdır (Durgut ve Arın 2005). Yukarıda belirtilen özelliklerin bir arada bulunması o işletmenin üzüm üretimini ve kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu aşamada yeni bağ tesislerinin kurulması önem kazanmaktadır.

Özellikle ilk tesis masrafı çok yüksek ve 40–45 yıllık ekonomik ömrü olan bir bağın,

kurulma aşaması ve bakımında yapılacak yanlışlıklar bu süreci daha da zorlaştırabilmektedir. Dolayısıyla ilk aşamada projelendirme çalışmalarına önem verilmeli, hata oranını minimuma indirmek için çaba gösterilmesi gerekmektedir (Bahar ve ark 2006).

Türkiye’nin önemli üzüm üretim yerlerinden biri olan Trakya bölgesinde ortalama bağ tesis maliyetine ilişkin bilgiler Çizelge 5’te gösterilmiştir. Hazırlanan çizelge ilk 3 yıllık dönemde oluşan bağ tesis maliyetine ilişkin unsurları kapsamlı bir şekilde vermektedir.

Çizelge 5: Telli terbiye sisteminde 1 dekar bağın tesis maliyeti (2013-14 Dönemi)

Table 5: Foundation costs of a 1 decare wire system vineyard (2013-14)

Giderler Costs	Birim Unit	Miktar Amount	Birim Fiyatı Unit Price	I. Yıl I. Year			Toplam Total
				(Tesis Yılı) (Foundation Year)	II. Yıl II. Year	III. Yıl III. Year	
A. İşçilik-Kiralama							
Giderleri							
Arazi Temizliği ve Derin Sürüm	TL/da	1	75.0	75.0			75.0
Gübreleme	EİG	1	50.0	25.0		15.0	40.0
II. Sürüm	TL/da	1	25.0	25.0			25.0
III. Sürüm (tırmık)	TL/da	1	15.0	15.0			15.0
Fidan Yeri İşaretleme	EİG	1/4	50.0	12.5			12.5
Fidan Dikim Budaması	KİG	0.5		20.0			20.0
Fidan Çukuru Açma	EİG	1	50.0	50.0			50.0
Fidan, Herek Dik. Sulama ve Kümbet Yap.	EİG + KİG	1+1		90.0			90.0

Çizelge 5: Telli terbiye sisteminde 1 dekar bağın tesis maliyeti (2013-14 Dönemi) (Devam)
 Table 5: Foundation costs of a 1 decare wire system vineyard (2013-14)

Giderler Costs	Birim Unit	Miktar Amount	Birim Fiyatı Unit Price	I. Yıl I. Year (Tesis Yılı) (Foundation Year)	II. Yıl II. Year	III. Yıl III. Year	Toplam Total
Ara Sürüm	TL/da	1		40.0	40.0	40.0	120.0
Çapalama, Boğaz açma vb.	KİG	5		60.0	40.0	40.0	140.0
Yeşil Budama-Sürgün Bağlama	KİG	2	40.0	20.0	40.0	40.0	100.0
İlaçlama	TL/da			25.0	35.0	50.0	110.0
Hasat, Kasalama ve Nakliye						60.0	60.0
Güz Sürümü	TL/da	1	50.0		50.0	50.0	100.0
Kış Budaması ve Çubuk İndirme	EİG	1		25.0	25.0	80.0	130.0
Direk Dikimi (60 Adet)	EİG	2	50.0		100.0		100.0
Tel Germe	EİG	1	50.0		50.0		50.0
Toplam				482.5	380.0	375.0	1237.5
B. Malzeme Giderleri:							
Aşılı Asma Fidanı(1.5 m*2.5m)	Adet	266	3.25	864.5	42.25		906.8
Galvaniz Direk (2'şer m.)	Adet	60	12.5	750.0			750.0
Sabitlenme Çıpası Takımı (20'lik Ankraj Takımı)	Adet	12	17.7	212.4			212.4
Galvanizli Tel	Kg	60	3.00	180.0			180.0
Çiftlik Gübresi	Ton	3	50.0	150.0			150.0
Kimyevi Gübre				70.0		51.7	121.7
Herek	Adet	266	0.3	79.8			79.8
İlaç				36.0	62.0	99.2	197.2
Ambalaj Malzemesi						35.0	35.0
Toplam				2342.7	104.3	185.9	2632.9
Genel Toplam (A+B)				2825.2	484.3	560.9	3870.4
C. Diğer Giderler:							
Yönetim Giderleri (%3)				84.8	14.5	16.8	116.1
Beklenmeyen Giderler (%3)				84.8	14.5	16.8	116.1
Sermaye Faizi (%5)				141.3	24.2	28.0	193.5
Arazi Kirası				70.0	70.0	70.0	210.0
Toplam				380.8	123.3	131.7	635.7
TESİS DÖNEMİ GİDERLERİ TOPLAMI (A+B+C)							
				3206.0	607.5	692.6	4506.1

Kaynak: GTHB, Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü Kayıtları, 2014.

(*): Aşılı fidan dikimi ile tesis olup, dikim mesafesi:1,5m*2,5m'dir.

EİG: Erkek İş Gücü, KİG: Kadın İş Gücü.

Çizelge 5 incelendiğinde bağ tesisinin ilk yılında işçilik-kiralama giderleri 482.5 TL (%15), malzeme giderleri 2342.7 TL (%73) ve diğer gider ise 380.8 TL (%12) olarak hesaplanmıştır. İlk 3 yılın sonunda tesis edilen bağın toplam masrafı 4506 TL'ye ulaşmaktadır.

Yıllık bağ bakım giderleri

Yukarıda tesis maliyeti verilen bağ için yıllık ortalama bakım giderlerine ilişkin hazırlanan Çizelge 6 aşağıda verilmiştir.

Çizelge 6: 1 dekar bağın yıllık bakım giderleri (2013-2014) (*)

Table 6: Annual maintenance expenses for a 1 decare vineyard (2013-2014) (*)

Giderler Expenses	Birim Unit	Miktar Amount	Birim Fiyatı Unit Price	Toplam Total
A. İşçilik ve Kiralama Giderleri				
Güz Sürümü	TL/da		50.0	50.0
Kış Budaması ve Çubuk İndirme	EİG	1.5	80.0	80.0
Ara Sürüm (4 defa)	TL/da		25.0	100.0
Gübreleme (2 defa)	TL/da			15.0
Çapalama (2 defa)	KİG	1	40.0	40.0
Yeşil Budama (3 defa)	KİG	1.5	60.0	60.0
İlaçlama (6 defa)	TL/da			60.0
Hasat ve Kasalama	KİG	1.5	60.0	60.0
Nakliye		1	30.0	30.0
Toplam				495.0
B. Malzeme Giderleri				
İlaç	da			99.2
Kimyevi Gübre	da			49.3
Ambalaj Malzemesi	da			35.0
Toplam				183.5
Üretim Giderleri Toplamı				678.5
C. Diğer Giderler				
Sermaye Faizi (%5)				33.9
Yönetim Giderleri (%3)				20.4
Beklenmeyen Giderler (%3)				20.4
Arazi Kirası	TL/da			70.0
Amortisman (E.Ö. 40Yıl)				112.6
Toplam				257.0
GENEL TOPLAM				936.8

Kaynak: GTHB, Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü Kayıtları, 2014.

(*): Telli Terbiye sisteminde, aşılı fidan dikimi ile tesis edilmiş olup dikim mesafesi 1.5m*2.5m'dir.

1kg Yaş Üzüm Maliyeti=Yıllık Bakım Giderleri / Ortalama Verim (kg/da)

EİG: Erkek İş Gücü, KİG: Kadın İş Gücü.

Yıllık bağ bakım giderlerini açıklayan Çizelge 6 incelendiğinde, üzüm üretimi yapan bir üreticinin sadece yıllık bağ bakım ücretinin dekar başına yaklaşık 937 TL olduğu anlaşılmaktadır.

fiyatları Çizelge 7'de verilmiştir (Anonim 2013). Türkiye'de üzüm üretimine yönelik olarak doğrudan ve dolaylı yoldan olmak üzere iki şekilde destekleme politikası uygulanmaktadır.

2013 yılında bağ tesisine yönelik tarımsal destekler

2013 yılında GTHB tarafından bağcılığa yönelik olarak tespit edilen destek birim

Çizelge 7: Türkiye’de bağ alanlarına yönelik destekler

Table 7: Subsidies for vineyards in Turkey

Sıra No	Destek Türü Subsidy Type	Destek Birim Fiyatı (TL/da) Subsidy Unit Price
1	Mazot desteği /Fuel subsidy	4.30
2	Gübre desteği / Fertilizer subsidy	5.50
3	Toprak analizi desteği / Soil analysis subsidy	2.50
4	Fidan desteği (sertifikalı) /Sapling subsidy (certificated)	230.00
5	Fidan desteği (standart) / Sapling subsidy (standard)	100.00

Bağ tesislerinde, diğer meyvelerde olduğu gibi, sertifikalı fidan desteği yanında kimyevi gübre, mazot, toprak tahlili desteği gibi birçok ürüne uygulanan dolaylı destekler bulunmaktadır. Fakat üzüme yönelik olarak buğday, ayçiçeği gibi bazı ürünlerde verilen ürün bazlı ya da fark ödemesine dayalı bir destekleme uygulaması yapılmamaktadır. 2014 yılında GTHB bağ alanları için mazot desteğini 4.6 TL/da, gübre desteğini 6 TL/da ve toprak analizi desteğini de 2.5 TL/da olarak ilan edilmiştir (Anonim 2014b). Bağ tesisinde sertifikalı ve standart asma fidanı kullanım desteğinde ise bir değişiklik olmamıştır (Anonim 2014c).

Yapılan bir çalışmada GTHB sorumluluğunda, Ziraat Bankası’ndan sağlanan kaynaklardan, sertifikalı fidan kullanımı ve çiftçi kayıt sistemi ile bağlantılı olarak kullanılan tarımsal desteklemelerden, bağcılık sektörünün gereken düzeyde yararlanmadığı sonucuna varılmıştır (Çelik ve ark. 2010).

Türkiye’de üzüm dış ticareti

Türkiye’nin üzüm dış ticaretine ilişkin bilgileri Çizelge 8’de verilmiştir. İlgili çizelge incelendiğinde Türkiye’nin üzüm ticaretinde ihracatçı ülke konumunda olduğu anlaşılmaktadır. 1970-2011 yıllarını kapsayan FAO verilerine göre Türkiye’nin üzüm dış satımı belirtilen dönemde yaklaşık 18000 tondan 240000 ton düzeyine ulaşmıştır. 2011

yılında üzüm dış satımından elde edilen gelir ise bir önceki yıla göre %14 oranında azalma göstermiştir.

Çizelge 8: Türkiye’nin üzüm dış ticareti (1000 ABD\$/ton)

Table 8: Turkey’s foreign trade of grape (1000 USD/ ton)

Yıllar Years	İthalat (ton) Import	İthalat (1000\$) Export	İhracat (ton) Export	İhracat (1000\$) Export
1990	67	11	15278	8083
2000	173	118	64873	28841
2005	162	170	155603	91362
2010	676	781	237860	203926
2011	771	829	239577	175325

Kaynak: FAO, 2014.

Türkiye’nin şarap dış ticaretine ilişkin verileri Çizelge 9’de verilmiştir. Dünya genelinde üretilen üzümün önemli bir kısmı şarap üretimi için kullanılmaktadır. Ancak Türkiye’de bağcılık sektörü gelişmiş ve köklü bir yapıya sahip olmasına rağmen ülkenin şarap üretimi üzüm üretiminde söz sahibi olan diğer ülkelere oranla düşük düzeyde kalmıştır.

Çizelge 9: Türkiye’de şarabın dış ticareti (1000 ABD\$/ton)

Table 9: Wine foreign trade in Turkey (1000 USD/ton)

Yıllar Years	İthalat (ton) Import	İthalat (1000\$) Import	İhracat (ton) Export	İhracat (1000\$) Export
1970	0	0	5426	467
1980	0	0	6403	1732
1990	9	87	2026	2709
2000	216	342	5859	6118
2005	1351	2634	4442	8379
2010	1702	5610	3466	7360
2011	1810	7079	3846	8757

Kaynak: FAO, 2014.

Çizelge 9 dolaylı olarak, Türkiye’de üretilen üzümün çok az bir kısmının şarap üretiminde kullanıldığını göstermektedir. Veriler, son yıllarda şarabın ithalat ve ihracat değerlerinin birine yaklaşılmaya başladığını ve

Türkiye'nin şarap ithalatına her yıl artan oranlarda pay ayırdığını ortaya koymaktadır.

Bağcılıkta öne çıkan diğer ülkelerde üretilen üzümün %80-85 gibi çok önemli bir bölümü, yüksek katma değer yaratan şarap üretimine giderken, bu oran ülkemizde sadece %2 düzeyinde kalmıştır (Tosun 2005).

Türkiye'de bağcılık sektörünün sorunları

Türkiye'de bağ alanlarının giderek yaşlanması, omcaların verim değerlerinin düşmesi yanında üretici gelirinde de azalmaya neden olmaktadır. Son yıllarda üzüm üreticilerinin yeni çeşitlerle modern bağ tesisi kurallarına uygun olarak yeni tesisler kurmaları, yaşanan omcaların da sökülmesini hızlandırmaktadır (Kiracı ve ark. 2013). Doğal olarak bu durum üreticilere yeni maliyetler yüklemektedir. Bu aşamada yeni kurulacak bağ tesislerine yönelik olarak verilecek desteklerin önemi bir kat daha artırmaktadır.

Çalışmada örnek olarak verilen Trakya'da yeni tesis bağ için yıllık bakım masrafı 2013-2014 döneminde 1596 TL/da, sadece tesis dönemi giderleri ise 4.506 TL/da bulunmaktadır. Modern bağ tesisinde telli terbiye sistemleri kullanılmaktadır. Ancak üreticilerin bir kısmı tesis maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle bu sistemi kuramamaktadır. Bu durum modern anlamda bağcılıkla uğraşmanın diğer tarımsal ürünlere göre daha maliyetli olduğunu ve bağın sürekli bakım isteyen bir ürün olduğu ortaya koymaktadır. Eski sistemle tesis edilen bağların ekonomik ömrünü tamamlaması, bu bağlardan elde edilen üzümlerin piyasada yeterince değerlendirilememesi, piyasa düzeninin oluşmamış olması ve tarımsal destek miktarlarının yetersiz olması Türkiye'de bağcılığın üretim alanı boyutunda daralmasının en önemli nedenlerinden bazılarıdır.

Türkiye üzüm üretiminde dünyada sayılı ülkeler arasında yer almasına rağmen, mevcut potansiyelini yeterince kullanamamaktadır. Türkiye, kuru üzüm yetiştiriciliğinde ve pazarlamasında önemli bir mesafe almıştır. Ancak, sofralık üzüm üretiminde birim alandan elde edilen verim düzeyi istenilen

düzeyde değildir. Üzüm ürünlerinden şarap üretiminde ülke potansiyeli istenilen düzeyde değerlendirilememektedir.

Türkiye bağcılığında görülen sorunlar genel olarak; verimin düşük olması, üzümün pazarlanması aşamasında üretici birliklerinin etkin rol oynamaması, üzümün pazarlanmasında piyasa düzeninin olmaması, üreticilerin örgütlü olmamaları, bağcılığa özgü destekleme sisteminin bulunmaması, üzüm ürünlerinin yeterli kalitede pazara arz edilememesi ve ürün çeşitliliğinin az olması şeklinde özetlenebilir.

Sonuç

Sahip olduğu bağ alanı ve üzüm üretimiyle Türkiye dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer almaktadır. Son yıllara ait değerler incelendiğinde ülkenin bağ alanlarının hızla azalmaya başladığı görülmektedir. Bu durumu doğuran nedenleri teknik ve ekonomik açıdan değerlendirmek mümkündür. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de son yıllarda yapılan bağ tesislerinde telli sistem uygulanmaktadır. Bu sistemin ise üreticiye belirli bir maliyeti olmaktadır. Bununla birlikte eski sistem bağ tesisleri zamanla verim ve ekonomik değerini kaybetmelerine karşılık, yeni sistem bağ tesisleri aynı hızla kurulamamaktadır. Bu durum bağ alanlarında önemli miktarda azalmaya neden olmaktadır.

Ülke bağcılığının tekrar canlanabilmesi ve uluslararası alanda rekabet edebilmesi için bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemleri kısaca şöyle özetlemek mümkündür; üzüm üreticilerinin bir örgüt çatısı altında birleşmeleri, üzüm alım piyasasına düzenleme getirilmesi, üzüm ürünlerinin tarımsal ürün sanayinde daha yüksek oranlarda değerlendirilmesi, yeni bağ tesislerine yönelik teşvik sisteminin oluşturulması, sertifikalı asma fidanı destek miktarlarının günümüz koşullarına uygun hale getirilmesi, verimi yüksek üzüm çeşitlerinin benimsenmesi için yayım çalışmalarının yürütülmesi, üzümün katma değeri en yüksek ürünlerinden biri olan şarap üretiminin ve

kalitesinin artırılması, şarap dış satımının desteklenmesi, üzüm ve üzüm ürünlerine yönelik iç ve dış pazara özgü pazarlama stratejilerinin oluşturulması.

Yukarıda belirtilmeye çalışılan önerilerin kısa, orta ve uzun vadede planlanarak hayata geçirilmesi halinde Türkiye’de üzüm üretiminden geçimini sağlayan üreticilerin gelirlerinde önemli artış sağlanabileceği gibi, üzümü hammadde olarak işleyen gıda sanayinde de iş hacminin genişlemesi yanında ülke dış ticaretinde de önemli miktarda artışların sağlanması beklenebilir.

Kaynaklar

- Aktaş E, 2002. Bağcılığın Türkiye ekonomisindeki yeri. Dünya Gıda Dergisi, Sayı: 2002-07: 119-129, İstanbul.
- Anonim 2013. 8 Nisan 2013 tarih ve 28612 sayılı Resmi Gazete (2013 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar, Bakanlar Kurulu Karar Sayısı: 2013/4463).
- Anonim 2014a. Türkiye’de bağcılık. <http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=2260> (Erişim tarihi: 03.11.2014)
- Anonim 2014b. 3 Nisan 2014 tarih ve 29019 sayılı Resmi Gazete (Çiftçi Kayıt Sistemine Dâhil Olan Çiftçilere Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ- Tebliğ No: 2014/20)
- Anonim 2014c. 3 Nisan 2014 tarih ve 29019 sayılı Resmi Gazete (Yurt İçi Sertifikalı Fidan/Çilek Fidesi Ve Standart Fidan Kullanımı Desteklemesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2014/21).
- Bahar E, Korkutal İ, Kök D, 2006. Türkiye bağcılığının son yıllardaki gelişiminde görülen başlıca sorunlar ve çözüm önerileri. Trakya Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 2006 7 (1) 65–69.
- Çelik H, Kunter B, Söylemezoğlu G, Ergül A, Çelik H, Karataş H, Özdemir G, Atak A. 2010. Bağcılığın geliştirilmesi yöntemleri ve üretim hedefleri. VII. Teknik Kongre, 11-15 Ocak 2010, Ankara.
- Delice NY, 2003. Türkiye sofralık üzüm iç ve dış pazarlarında Marmara bölgesi çeşitlerinin yeri ve pazarlama sorunları. Tarım Ekonomisi Dergisi, 8: 1-14.
- Duran M, 2003. Üzüm etüdü. İGEME Dış Ticaret Araştırma Servisi, Ankara.
- Durgut MR, Arın S, 2005. Trakya yöresi bağcılığının mekanizasyon düzeyi ve sorunları. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 2(3): 287-297.
- FAO. 2014. Agricultural Statistics Database. <http://faostat.fao.org/site/567/default.aspx#ancor> (Erişim tarihi: 08.09.2014).
- Kıracı MA, Hurma H, Cankurt M, Özer C, 2013. Türkiye’de üzüm üretiminin son 50 yıllık değişimi ve 2023 yılı üretim-ihracat tahminleri. Türkiye 8. Bağcılık ve Teknolojileri Sempozyumu, 23-25 Eylül, Konya.
- Nazlı C, 2007. Üzüm. GTHB, TEAE – Bakış, Sayı:9, Nüsha:11. S.1. Ankara. <http://www.tgdf.org.tr/turkce/tgdfraporlari/11uzum.pdf> (Erişim tarihi: 24.10.214)
- Tosun M, 2005. Şarap sektörü araştırması. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü, SA-05-04-15, Ankara. http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/SA/2005-SA/SA-05-04-15_Sarap_Sektoru.pdf (Erişim tarihi: 03.11.2014)
- TÜİK, 2014. Bitkisel üretim verileri. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001 (Erişim tarihi:08.09.2014)